

T.C.
SAMSUN VALİLİĞİ
Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

SU ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜNÜN MEVCUT DURUMU
SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Mustafa ALTINDEĞER
Ziraat Mühendisi

Burhan HEKİMOĞLU
Ziraat Mühendisi

Samsun / Ekim 2017
Strateji Geliştirme Birimi

İÇİNDEKİLER

1. Giriş	3
2. Dünya ve Türkiye Toplam Su Ürünleri Üretimi	5
3. Türkiye Su Ürünleri Üretimi	7
4. Samsun Su Ürünleri Üretimi	9
5. Samsun'un Türkiye Su Ürünleri Sektörüne Katkısı	10
6. Samsun İli Su Kaynakları	11
7. İşleme Değerlendirme Tesisleri	11
8. Su Ürünleri Yetiştiricileri Destekleme Ödemeleri	15
10. Su Ürünleri İstihsal Hakkının Kiraya Verilmesi (Doğal Göller ve Lagünler)	16
11. Balıkçı Barınakları	16
12. Samsun İli Kızılırmak ve Yeşilirmak Deltasında Bulunan Lagün Gölleri Su Ürünleri İstihsal Hakkı Kiralamaları	18
13. 2016 Yılı Samsun İli Balık Üretim Miktarları	19
14. Yıllara Göre Su Ürünleri İhracat ve İthalatı	20
15. Türkiye Su Ürünleri İhracatı:	22
17. İhracat İadesi	25
18. Su Ürünleri Üretim Kaynakları	26
19. İç su/Denizlerde Su Ürünleri Yetiştiriciliği	27
20. Su Ürünleri Yetiştiricilik Tesislerinin Kapasiteleri	27
21. Önemli Yetiştiricilik Türlerinin Üretim Miktarları	28
22. Türkiye Su Ürünleri Avcılığı ve Yetiştiriciliği Sıralaması	30
23. Karadeniz'de Büyük Alabalık Yetiştiriciliği	31
24. Karadeniz Çevre İllerinde Durum	36
25. <i>Dünyada yetiştiricilik alanında yaşanan sorunlar</i>	38
26. Su Ürünleri Pazarlama:	40
27. Samsun İlinde Su Ürünlerinin Pazarlanması	40
28. Kaynaklar	42

SU ÜRÜNLERİ

1.Giriş

Genel anlamda su ürünleri, özelinde ise balık insanoğlunun varoluşundan itibaren hayvansal gıda olarak her zaman önemini korumuş, günümüzde daha da artan öneme sahip olmuştur. Balık, insan vücudunun ihtiyaç duyduğu besin öğelerini dengeli bir biçimde içeren hayvansal gıda kaynaklarının başında gelmektedir. Dünya nüfusunun sürekli artması, beslenme açısından protein açığının kapatılması amacıyla balık son derece önem taşımaktadır. Bu durum balık'a olan talebi her geçen gün artırmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de balık, doğal kaynaklardan temin edilmektedir.

Su Ürünleri yetiştiriciliği, insanların sağlıklı beslenmesi sanayi sektörüne hammadde temini, istihdam oluşturmaya, kırsal kalkınmaya katkı sağlaması, yüksek ihracat imkânı ve doğal kaynakların daha etkin yönetimi ile biyolojik çeşitliliği muhafazası konularında önemli fırsatlar oluşturmaktadır.

Su ürünleri yetiştiriciliği veya aquakültür, su canlılarının en azından hayatlarının belirli bir safhasında stoklama, besleme, büyütme, ıslah ve muhafaza amacıyla kontrollü şartlar altında yetiştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Samsun'un, Türkiye'nin deniz avcılığı ile üretiminin büyük kısmının gerçekleştirildiği Karadeniz bölgesinde bulunması nedeni ile ulusal boyutta çok önemli bir rekabet avantajı mevcuttur.

Samsun, balıkçılık ve su ürünleri sektöründe faaliyet gösteren girişimcilik ruhunun yüksek seviyede olduğu bir ildir. Samsun'daki firmalar özellikle son 5 yıl içerisinde balığın işlenmesi, depolanması, endüstriyel ürün haline getirilmesi vb. konularda birçok yatırım yapmıştır. Yatırımların yeni olması nedeni ile kullanılan teknolojiler de günceldir. Karadeniz'den her sene avlanan balığın yaklaşık %80'i Türk avcılar tarafından avlanmaktadır. Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler arasında avcılık yeteneği, donanımı ve altyapısı en iyi olan ülkenin Türkiye olduğunun göstergesidir.

Balıkçılık ve su ürünleri sektöründeki en önemli girdilerden biri av ve yetiştiricilik sahalarıdır. Deniz yetiştiriciliği konusundaki rakip bölgeler olan İzmir ve Muğla'daki firmalar turizm sektörü ile aynı çevreyi paylaşmaktadır ve yetiştiricilik ile turizm sektörleri arasında çıkar çatışması mevcuttur. Balık yetiştiriciliği için İzmir ve Muğla'da yeni sahaların açılmasında çok önemli sıkıntılar mevcuttur ve dolayısı ile sektörün fiziksel limitlerine ulaştığı söylenebilir. Samsun'da böyle bir

sorun mevcut değildir ve önümüzdeki dönemde de ortaya çıkmayacağı öngörülmektedir.

Avcılık yoluyla elde edilen su ürünlerindeki azalma stoklarda maksimum seviyede avlanılabilir dereceye ulaşılmış olduğunu göstermektedir. Bu durumun tersine evirilebilir olması pek mümkün gözüküyor. Bugün ve gelecekte balık'a olan talebin kültür balıkçılığı yoluyla kapatılabileceğini ortaya koymaktadır.

Su ürünleri yetiştiriciliği ya da kültür balıkçılığı ekonomik faaliyet olarak ülkemizde 70'li yıllarda başlamıştır. Bu süreç ticari anlamda Gökkuşluğu alabalığı yetiştiriciliği ile başlamıştır. Bu faaliyet başlangıç evresinde birkaç tonluk işletmelerde yapılırken günümüzde birkaç bin tonluk seviyelere ulaşmıştır. Gökkuşluğu alabalığı yetiştiriciliği ile başlayan kültür balıkçılığında çipura, levrek de büyük bir paya sahiptir.

Ülkemizde kültür balıkçılığının temellerinin atıldığı 70- 80 li yıllarda su ürünleri ile ilgili eğitim ve öğretim çeşitli üniversitelerin ziraat fakültelerinde su ürünleri bölümlerinde, fen fakültelerinin biyoloji bölümlerinde, veteriner fakültelerinin su ürünleri kürsülerinde bazı dersler verilerek yürütülmekteydi. 1982 yılından itibaren ülkemizin çeşitli üniversitelerinde 4 yıllık su ürünleri yüksekokulları kuruldu. Bu yüksekokullar 1992 yılından sonra fakültele döndürüldü.

Su ürünleri fakültelerinde gök kuşluğu alabalığı, çipura, levrek ve diğer balık türlerinin yapay üretimi, larval besleme, besi yemi geliştirme, damızlık üretimi, işleme teknolojisi alanlarında yürütülen bireysel çalışmaların yanı sıra mezun olan su ürünleri mühendislerinin işletmelerde çalışmaya başlaması ile sektör hızla büyümüş ve gelişmiştir.

İnsan tüketimi için avlanan balık miktarı sınır noktasındadır. Orta gelir sınıfının balık tüketimi hızla artmaktadır. Sağlıklı gıda tüketimi algısında ilk akla gelen ürünlerden biri balıktır. Proteinin etkin kullanılması açısından %31 oranı ile balıktır önemli bir gıda maddesidir. Enerji kullanımı oranı %27 ile Büyük baş hayvanlarda iken ardından %23 oranı ile balık gelmektedir. Satın aldığımız ürünün yenilebilir miktarına baktığımızda, büyük baş hayvanda bu oran %41 iken balıkta %68 dir. Bunu bir avantaj olarak değerlendirmek gerekir.

Tüm sektörlerdeki esas maliyet yem'dir. Büyük alabalık üretiminde 1.1 kg yem ile 1 kg. balık üretilebilirken; Büyük başta bu rakam 4-6 kg. kadar çıkabilmektedir. Yenilebilir et olarak düşündüğümüzde alabalık 100 kg yemin 61 kg'ını ete çevirebiliyor. Ama diğerleri bunun 3'te birinden daha da azdır. Bu rakamlar tavuk için 21 kg ve domuz için 17 kg'dır.

Yem konusu balıkçılık sektörünün dezavantajlı konularından biridir. Son yıllarda bilimsel çalışmalarla yem içeriğinde bayağı bir

değişim yaşanmaktadır. 1990'lı yıllarda yemin %60'ı balık unundan yapılıyordu. Fakat son yıllarda yemin büyük bir kısmı sebze ve tahıllardan elde edilen unlardan oluşmaktadır. Şili de yeme katılan ürünlerin %20 si tavuk menşelidir.

2. Dünya ve Türkiye Toplam Su Ürünleri Üretimi

Dünya Balık Üretimi

2015 yılı FAO verilerine göre dünyada yaklaşık 170 milyon ton balık üretimi yapılmaktadır. Bunun 93.704.616 tonu avcılık, 76.641.025 tonu ise yetiştiricilikten karşılanmaktadır. Su ürünleri işleme teknolojisinin gelişmesi ile birlikte artan talep stokları artık sınır noktasına getirmiştir. Daha fazla balık avlayamayacağımıza göre artan talebi yetiştiricilik yoluyla karşılamak zorundayız. Dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de artan talep yetiştiricilik yoluyla karşılanmaya çalışılmaktadır.

Dünya'da Su Ürünleri Sektörünün yetiştiricilikle üretilen su ürünleri miktarı 1980'de 7.4 milyon tondan 1990'da 16.8 milyon tona ve 2002 yılında ise 40 milyon tona ulaşmıştır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) verileri balık stoklarının çoğunluğunda tükenme ve çöküş olduğunu işaret etmektedir.

Dünyanın önde gelen ekonomisine sahip ülkelerin ağırlıkta bulunduğu Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) raporları dikkate alındığında, gelişmiş ülkelerin uzun zamandır, balıkçılık ve su ürünleri yetiştiricilik sektörlerini çeşitli yollarla desteklemekte olduğu görülmektedir. Avlanma ve yetiştiricilikte kullanılan teknolojinin gelişmesiyle toplam üretim 170 milyon tona ulaşmıştır.

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

Dünya Su Ürünleri Üretimi

Yıllar	Avcılık (ton)			Yetiştiricilik (ton)			Toplam (ton)
	Deniz	İç su	Toplam	Deniz	İç su	Toplam	
2010	77.828.396	11.271.565	89.099.961	22.310.734	36.790.052	59.100.786	148.200.747
2011	82.623.550	11.124.401	93.747.951	23.366.371	38.698.805	62.065.176	155.813.127
2012	79.719.854	11.630.320	91.350.174	24.707.343	41.948.313	66.655.656	158.005.830
2013	80.899.153	11.687.507	92.586.660	25.536.710	44.686.846	70.223.556	162.810.216
2014	81.564.094	11.895.922	93.460.016	26.727.687	47.104.420	73.832.107	167.292.123
2015	81.179.323	12.525.293	93.704.616	27.879.872	48.761.154	76.641.025	170.345.641

Kaynak: FAO, 2016.

Not: Üretim rakamlarına su bitkileri ve deniz memelileri dahil değildir.

3.Türkiye Su Ürünleri Üretimi

Su ürünleri üretiminin büyük çoğunluğu denizlerde avcılık ve üretim yoluyla yapılmaktadır. Ülkemizin 2016 yılı su ürünleri üretimi 588.000 tondur. Bunun 335.000 tonu avcılık, 253.000 tonu yetiştiricilikten karşılanmıştır. Yetiştiriciliğimizin Büyük bir kısmı (%61) Ege Bölgesinden karşılanmaktadır. Karadeniz Bölgesi %9 paya sahiptir. Yetiştiricilikte en önemli türler çipura, levrek ve alabalıktır. Alabalık (iç su) 101.297 ton (%40), levrek 80.847 ton (%32), çipura 58.254 ton(%23), diğer(orkinos, sarıağız, sinagrit, fangri, trança, minekop, sivriburun, karagöz vb. (%3), alabalık deniz 5.716 ton (%2).

Ülkemizde üretilen 500-700 bin ton balığın 300-500 bin tonu avcılıktan karşılanmaktadır. Geri kalan kısmı her yıl artarak yetiştiricilikten karşılanmaktadır. 2016 yılındaki üretim 253 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Son 10 yılda yetiştiricilik sektörü %90 büyümüş ve ihracatta artmıştır. Yetiştiricilik konusunda alabalık, levrek ve çipuraya olan bağımlı kalmışlık ihracat noktasında sektörün gelişmesinde engel olarak görülmektedir. Bu konuda üniversite ve araştırma kuruluşlarına görev düşmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK), 2016 yılı 'Su Ürünleri İstatistiklerine göre; su ürünleri üretimi 2016 yılında bir önceki yıla göre %14.2 azalarak 588 bin 715 ton olarak gerçekleşti. Üretimin %56.9' u avcılık; %43.1'i yetiştiricilik yoluyla sağlandı

Yıllar itibarıyla su ürünleri üretimi incelendiğinde, deniz ve iç sulardan elde edilen üretimde dalgalanmalar görülürken, yetiştiricilikte hızlı bir artışın gerçekleşmesi dikkat çekmektedir. Toplam üretim itibarıyla Türkiye'de su ürünleri üretimi 2007 yılında en yüksek seviyeye (772.323 ton) ulaşmıştır. Bununla birlikte, yüksek av gücüne rağmen denizlerimiz ve iç su kaynaklarımızdan elde edilen su ürünleri üretimi artmamakta ve dolayısıyla elde edilen su ürünleri üretim rakamlarının artık üst sınırdaki olduğu kabul edilmektedir. Bu noktadan hareketle kaynakların korunmasına ve sürdürülebilir balıkçılık politikalarının uygulamasına ihtiyaç vardır.

Ülkemizin 8.333 km uzunluğundaki kıyı şeridinin ve yaklaşık 178 bin km uzunluğundaki nehirleriyle 26 milyon hektarlık su alanının yeterince değerlendirilebildiğini söylemek olası değildir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre; 2016 yılında üretilen 588 bin 715 ton balığın 145 bin 469 tonu ihraç edildi. Balık ithalatı ise 82 bin 074 ton oldu. Kişi başına balık tüketimi 8.6 kg ile en fazla 2007 yılı oldu.

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

Türkiye Su Ürünleri Üretimi (ton)

Yıllar	AVCILIK (ton)			YETİŞTİRİCİLİK (ton)		TOPLAM (ton)	
	Deniz	İç su	Toplam	Deniz	İç su	Toplam	
2000	460.521	42.824	503.345	35.646	43.385	79.031	582.376
2001	484.410	43.323	527.733	29.730	37.514	67.244	594.977
2002	522.744	43.938	566.682	26.868	34.297	61.165	627.847
2003	463.074	44.698	507.772	39.726	40.217	79.943	587.715
2004	504.897	45.585	550.482	49.895	44.115	94.010	644.492
2005	380.381	46.115	426.496	69.673	48.604	118.277	544.773
2006	488.966	44.082	533.048	72.249	56.694	128.943	661.991
2007	589.129	43.321	632.450	80.840	59.033	139.873	772.323
2008	453.113	41.011	494.124	85.629	66.557	152.186	646.310
2009	425.275	39.187	464.462	82.481	76.248	158.729	623.191
2010	445.680	40.259	485.939	88.573	78.568	167.141	653.080
2011	477.658	37.097	514.755	88.344	100.446	188.790	703.545
2012	396.322	36.120	432.442	100.853	111.557	212.410	644.852

2013	339.047	35.074	374.121	110.375	123.019	233.394	607.515
2014	266.078	36.134	302.212	126.894	108.239	235.133	537.345
2015	397.731	34.176	431.907	138.879	101.455	240.334	672.241
2016	301.464	33.856	335.320	151.794	101.601	253.395	588.715

Balıkçılık sektörü 47 binden fazla kişiye doğrudan dolaylı olarak 250 bin kişiye istihdam olanağı sağlamaktadır. Su ürünleri sektörünün 2016 yılı cari fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla değeri 4.850.199.297 TL'dir. Genel bir yaklaşımla Karadeniz'de 240, Marmara'da 200, Ege'de 300, Akdeniz'de ise 500 balık türünün bulunduğu ve bunların 100'e yakınının ekonomik öneme sahip olduğu söylenebilir. Özellikle kültür balıkçılığına yönelik olarak, son yıllarda bir artış gözlenmektedir. Denizlerde çipura ve levrek, iç sularda ise alabalık; kültürü yapılan başlıca balık türleridir. Anlaşılacağı üzere, ülkemizin deniz ve iç sularından avcılık ve yetiştiricilik yönünden yararlanılabilme olanakları oldukça fazladır. Buna karşın, uygun kaynaklarımızdan optimum düzeyde yararlanılabildiğini belirtmek olanaksızdır.

Karadeniz'de buharlaşmanın az olması nedeniyle az tuzlu denizler arasında sayılan ve suyunda H₂S bulunan ender denizler arasında yer alan Karadeniz'deki balıkların büyük kısmı; organik ve inorganik maddelerce zengin bölgeler olan 40–60 m derinlikte yaşamaktadırlar. Bu ölçekte, tür çeşitliliği açısından fakir, verimlilik bakımından ise zengin bir faunaya sahiptir. Hamsi, istavrit, palamut ve uskumru, en yoğun avlanılan balık türleri arasındadır. Hamsi daha çok Doğu Karadeniz'de, istavrit ise Batı Karadeniz'de avlanmaktadır. Ülkemizdeki balıkçı limanlarının %30'u, balıkçı barınaklarının ise yaklaşık yarısı Karadeniz bölgesinde yer almakta olup, görüldüğü üzere Karadeniz Bölgesi, Türkiye su ürünleri üretim döngüsü içerisinde önemli pay sahibidir.

4.Samsun Su Ürünleri Üretimi

Samsun ili ve çevresi, su ürünleri üretimi bakımından önemli bir konuma sahiptir. Yıllara bağlı olarak ülke ekonomisine deniz, kültür ve iç su balıkçılığı yoluyla artan oranda ekonomik katkı sağlamaktadır. Özellikle dip trol avcılığının yaygınlığı, bazı balık türlerini yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Son yıllarda kabuklu ve yumuşakça sektöründe bir durağanlık yaşanırken, kültür balıkçılığına eğilim artmaktadır. Bununla birlikte pazarlamada komisyoncu-tüccar payının yüksekliği, su ürünlerinin tüketiminde önemli kısıtlardan birisi olarak görülmektedir.

2016 TÜİK verilerine göre ülkemizde avcılık yoluyla yakalanan 335.000 ton balığın 55.000 tonu Samsun ilinden karşılanmıştır. Samsun, balık yetiştiriciliği konusunda 14.000 tonluk kapasiteye sahiptir. 2016 yılında Samsun'da 5.500 ton balık üretimi yapılmıştır.

2016 Yılı Gerçekleşen Samsun Su Ürünleri Üretim Miktarları

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

Avcılık (ton)			Yetiştiricilik(ton)			Toplam (ton)
Deniz Ürünleri	İç su Ürünleri	Toplam (ton)	İç su	Deniz	Toplam (ton)	
54.709,68	125,53	54.835,21	3.600,00	1.984,69	5.584,69	60.419,90

Balıkçılık sektörü sürekli gelişen ve büyüyen bir sektördür. Sektörün büyümeye açık olması yatırım alanlarının ülke dışına da taşabileceğinin ipuçlarını vermektedir. Anlaşılan o ki büyük firmalar yakın gelecekte başka ülkelerde dahi tesis kuracaklardır. Bugün kişi başına balık tüketimimiz 6.2-7.00 kg arasındadır. Dünyada kişi başına ortalama balık tüketimi 15 kg'dır. AB28 ortalaması 22 k'dır. Japonya'da ise kişi başına yıllık ortalama tüketim 70 kg'dır. Çok yakında bu miktar 10 kg seviyelerine çıkacaktır. Ülkemizde yıllık kişi başına ortalama 6.2 kg balık tüketimi ile sağlıklı nesiller yetiştirmemiz için yeterli gözüküyor.

Ülkesel olarak balıkçılık sektörünün bakış açısı yakın gelecekte dünyanın her bir yanında yetiştiricilik yapıp ticari pazara hakim olmak amacını taşımalıdır. Ülkesel hedeflerimizi yüksek tutmak zorundayız. Sürekli artan genç nüfusa sahibiz. 6-7 kg olan balık tüketimimizin en az 15 kg olması lazımdır. Bunun için ülkemizin sadece 1.200.000 ton balık ihtiyacı olacak. 800 milyon dolar olan ihracatımızı 4 milyar dolara çıkaracak üretim ve ihracat planlamaları yapmak zorundayız. Devletin vermiş olduğu desteklerin bir an evvel yatırıma dönüştürülmesi gerekmektedir. Samsun ve Sinop arasında 60 bin tonluk yeni bir üretim alanı açılıyor.

5.Samsun'un Türkiye Su Ürünleri Sektörüne Katkısı

Doğu Karadeniz bölgesinde yer alan Samsun, gerek sahip olduğu altyapı gerekse işleme ve depolama ve aracılık kapasitesi ile önemli bir merkezdir. Samsun gerek deniz ve gerekse iç su balıkçılık potansiyeli bakımından Türkiye'nin önemli illerinden biridir. Kıta sahanlığının uygunluğu nedeniyle dip trol balıkçılığının, buna bağlı olarak da orta su trol balıkçılığının yaygın olarak yapıldığı Karadeniz'deki tek ilimizdir. Baraj Gölleri, Lagün Gölleri ve akarsularının fazla olması yönünden, iç su balıkçılığı bakımında da önemli bir yere sahiptir.

Bölgede sadece sofralık değil endüstriyel balık avcılığı da yapılmaktadır. Tutulan hamsi balığının önemli bir kısmı ile çaça balığının tamamı balık unu ve yağı tesislerinde değerlendirilmektedir. Balık unu ve yağı fabrikaları bakımından bölgede önemli bir kapasite fazlası mevcuttur.

Kuzey Karadeniz kıyılarından başlayan hamsi akınının Sinop'tan sonra hemen Samsun'a yönelmesi avcılık bakımından büyük avantajlar sağlamaktadır. Avlanma mevsiminin başında Samsun bölgesi hamsi akınına uğramaktadır. Bu akın geçmişte yakalanan hamsinin hayvan yemi olarak kullanımı için işlenmesine neden olmuş ve bu amaçla halen faaliyetlerini sürdüren 6 işletme teşvik alarak kurulmuştur. Mevsimine göre Samsun bölgesinden yakalanan ticari açıdan önemli balıkların, ülkenin her yerine ulaştırılarak insan tüketimine sunulması ile Samsun ekonomisine ve ülke beslenmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Samsun da deniz ve iç su olmak üzere toplam 586 adet balıkçı teknesi bulunmaktadır.

Türkiye kıyılarında sadece Samsun bölgesinde yapılan çift tekne ile orta su trol avcılığı, bölgenin balık ihtiyacının ve balık unu yağı fabrikalarının da hammadde ihtiyacının karşılanması noktasında önemli bir yere sahiptir. Kıta sahanlığının uygunluğu nedeniyle dip trol balıkçılığının buna bağlı olarak da orta su trol balıkçılığının yaygın olarak yapıldığı tek il konumundadır. İlimizin Karadeniz kıyısında olması Su Ürünleri potansiyeli yüksek bir il olmasını beraberinde getirmiştir. Su Ürünleri konusunda; stratejik konumu, Limanları, Balıkçı barınakları, Modern balıkçı tekneleri, Kalifiye elemanları ile bölgenin temsilcisi konumundadır. Aynı zamanda sahip olduğu; Altyapı, İşleme, Depolama, Aracılık kapasitesi bakımından da önemli bir merkezdir.

6.Samsun İli Su Kaynakları

İki Önemli Irmak (Kızılırmak Yeşil Irmak)→284 km.

Deniz Kıyısı →210 km.

Doğal Göller →44,1 km² ' den fazla

Lagün Gölleri Kompleksi (Cerneke, Gıcı, Liman, Ulugöl, Uzun, Karaboğaz), Simenit ve Akgöl, Ladik Gölü

Baraj Gölleri (Derbent, Altinkaya, Hasan UĞURLU ve Suat UĞURLU)→ 172,89 km²

7.İşleme Değerlendirme Tesisleri

İlimizde 6 adet balık işleme tesisi mevcut olup, bu tesislerde genel olarak hamsi ve deniz salyangozu işlenmekte ve işlenen bu ürünler, AB Ülkeleri, Japonya, Kore ve Çin gibi ülkelere ihraç edilmektedirler. İhraç edilen bu su ürünlerinden yıllık 15 milyon ABD doları döviz sağlanmaktadır.

Su Ürünleri Yetiştiricilik Tesisleri Kurulu Kapasiteleri

Tür adı	Sofralık Balık Üretimi		Yavru ve Yumurta Üretimi		
	Kapasite (ton/yıl)	Üretici Sayısı (adet)	Yavru (adet/yıl)	Yumurta (adet/yıl)	Üretici Sayısı (adet)
Gökkuşuğu Alabalığı	9.708,10	28	100.000	15.000.000	2
Levrek	4.337,40	8	-	-	-
Sazan	108,8	4	-	-	-
TOPLAM	14.154,30	32	100.000	15.000.000	2

Yetiştiricilik Tesisleri Kurulu Kapasitelerinin Su Kaynaklarına Göre Dağılımları

Su Kaynağı	Üretilen Tür	Kapasitesi (Ton / Yıl)	Toplam Kapasite (Ton / Yıl)
Deniz	Gökkuşuğu Alabalığı	3.006,60	7.344,00
	Levrek	4.337,40	
Derbent Baraj Gölü	Gökkuşuğu Alabalığı	6.621,00	6.621,00
Diğer Göller	Gökkuşuğu Alabalığı	25,00	35,00
	Sazan	10,00	
Karada Havuzlarda	Gökkuşuğu Alabalığı	55,50	154,30
	Sazan	98,80	
TOPLAM			14.154,30

8. 2000 Yılından Günümüze Yetiştiricilik Kapasitesi ve Süreci

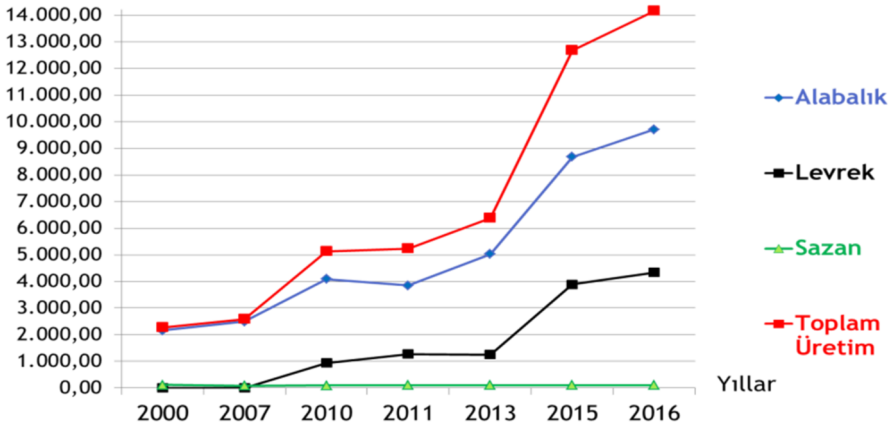
Yıllar	Alabalık (ton/yıl)	Levrek (ton/yıl)	Sazan (ton/yıl)	Toplam Üretim (ton/yıl)
2000	2.159,80	0,00	113,80	2.273,60
2007	2.498,50	0,00	85,00	2.583,50
2010	4.092,30	937,20	98,80	5.128,30

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

2011	3.849,90	1.277,40	108,80	5.236,10
2013	5.024,90	1.248,40	108,80	6.382,10
2015	8.678,10	3.887,40	108,80	12.674,30
2016	9.708,10	4.337,40	108,80	14.154,30

İlimizde su ürünleri yetiştiriciliği 1980' li yılların ikinci yarısında Aynalı Sazan Balığı yetiştiriciliği ile başlayıp, Ülkemiz İç sularında ağ kafeslerde alabalık yetiştiriciliği çalışmaları ilk olarak 1995 yılında İlimiz sınırlarında bulunan Derbent Baraj Gölünde yapılmaya başlamıştır. Yakakent Çamgözü Mevkiinde Karadeniz'de Ağ Kafeslerde Alabalık, Levrek yetiştiriciliği çalışmalarına ise 2008 yılında başlanmıştır.

Samsun ilinde su ürünleri yetiştiriciliği 2007 yılından itibaren hızla yükselen bir trend göstererek, içinde bulunduğumuz 2017 yılı itibarı ile toplam 14.154 ton/yıl kurulu kapasiteye ulaşmıştır.

2017 yılı itibarı ile kurulu kapasitemiz, 108,8 ton/yıl Sazan, 9.736,70 ton/yıl Alabalık, 4.190,20 ton/yıl Levrek ve 147,6 ton/yıl Çipura olmak üzere toplam 14.183,30 ton/yıl' dır. Toplam 37 adet su ürünleri yetiştiricilik tesisimiz bulunmakta olup, bunlarda biri Akvaryum balığı, biri ise Kara salyangozu üretimi yapmaktadır. Aşağıdaki tabloda üretim yerleri ve tür bazlı bilgiler sunulmuştur;

Kurulu bulunan tesislerimize ilave olarak, proje ve kurulum aşamasında olan tesisler ve ön izin talebi başvuruları da bulunmaktadır.

Karadeniz' de yüzer kafeslerde projesi onaylanıp yatırım aşamasında olan 1 (bir) tesis ile Bakanlığımızdan ön izin almış, proje aşamasında bulunan 3 (üç) başvuru bulunmaktadır. Bakanlığımız tarafından Yakakent Çamgözü Mevkiinde Karadeniz'de toplam 12 (oniki) su ürünleri yetiştiriciliği tesisine izin verilmiştir. Yeni müracaatlar ön izin

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

için Bakanlığımızın görüşüne sunulmuştur. Bakanlığımız, Trabzon Merkez Su Ürünleri Araştırma Enstitüsü ile yapılacak değerlendirme çalışmalarından sonra, yeni yetiştiricilik alanlarının açılımı ve dolayısı ile yeni ön izin taleplerinin değerlendirmeye alınacağını bildirmiştir.

Denizdeki Üretim			Alabalık Üretimi		
Balık Türü	Tesis Sayısı	Kapasite(ton/yıl)	Deniz / Diğer	Tesis Sayısı	Kapasite(ton/yıl)
Alabalık	8	3.008,20	Deniz	8	3.008,20
Levrek	8	4.190,20	İçsu	21	6.730,50
Çipura	1	147,60			
TOPLAM	8	7.344,00	TOPLAM	29	9.738,70

Derbent Baraj Gölü Üretimi (Bafra)			Sazan Üretimi	
Balık Türü	Tesis Sayısı	Kapasite (ton/yıl)	Tesis Sayısı	Kapasite (ton/yıl)
Alabalık	14	6.650,00	4	108,80
TOPLAM	14	6.650,00		

Karada Havuzlarda Üretim			Levrek Üretimi		Çipura ÜRETİMİ	
Balık Türü	Tesis Sayısı	Kapasite (ton/yıl)	Tesis Sayısı	Kapasite (ton/yıl)	Tesis Sayısı	Kapasite (ton/yıl)
Alabalık	6	55,50	8	4.190,20	1	147,60
Sazan	3	98,80				
TOPLAM	9	154,30				

Derbent Baraj Gölü Haricindeki Baraj Göllerinde Üretim			TOPLAM SU ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ (TON/YIL)	
Balık Türü	Tesis Sayısı	Kapasite (ton/yıl)		
Alabalık	1	25,00	TOPLAM SU ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ (TON/YIL)	14.183,30
Sazan	1	10,00		
TOPLAM	2	35,00		

İlimiz, Bafra İlçesinde bulunan Derbent Baraj Gölünün toplam alanı 1623 ha'dır (57 m kotta). Barajın %3'lük kısmı su ürünleri yetiştiriciliğine açılmış olup, Tarım Bilgi Sistemi Su Ürünleri Kayıt Sisteminde 456.000 m² yetiştiriciliğe ayrılmış alan görünmektedir. Hali hazırda baraj gölünde 14 (ondört) adet yetiştiricilik belgeli tesis mevcuttur. Bu tesislere kiralanın toplam 256.500 m² yüzey alanı kiralanmış bulunmaktadır.

Yakın tarihte, Derbent Baraj Gölünde ağ kafeslerde Su ürünleri Yetiştiriciliği için yeni müracaatlar yapılmıştır.

Baraj Gölünde özellikle Yaz-Sonbahar döneminde oksijen düşüklüğü problemi yaşanmaktadır. Derbent Baraj Gölü öncelikle sulama ve ikincil olarak enerji üretimi için kullanılmaktadır. Derbent Baraj Gölüne su sağlayan Altinkaya Baraj Gölü ise, Enerji üretimi için kullanılmaktadır. İl Müdürlüğümüzce yapılan inceleme ve araştırmalar sonucunda Oksijen düşüklüğü ile ilgili nedenlerin;

- Özellikle sonbahar mevsiminde Derbent Baraj Gölünü besleyen Altinkaya Baraj Gölünden salınan suyun, bu barajın 100 m derinlikteki kısmından sağlandığı, bu derinliklere güneş ışınlarının yeterli gelmemesi

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

(havanın bulutlu olmasından dolayı) nedeni ile fotosentez olayının yeterli gerçekleşmemesi ve dolayısı ile suyun oksijenlenmemesi,

- İki baraj arasındaki kotun az olmasından dolayı suyun mekanik olarak yeteri kadar oksijenlenmemesi,

- Barajların öncelikle elektrik üretimi ve sulama amaçlı kullanılmasından dolayı salınan su rejimlerindeki dengesizlik ve yetersizlik olduğu kanaatine varılmıştır.

Yukarıda irdelenen sorunlar Bakanlığımıza iletilmiştir. Bakanlığımız, Trabzon Merkez Su Ürünleri Araştırma Enstitüsü ile yapılacak değerlendirme çalışmalarından sonra, Derbent Baraj Gölündeki yeni ön izin taleplerinin değerlendirmeye alınacağını bildirmiştir.

2016 yılı TÜİK verilerine göre, ülke genelinde 253.395 ton su ürünleri yetiştiriciliği üretimi gerçekleşmiştir. İlimizde ise 2016 yılı içinde 5.585 ton su ürünleri üretimi gerçekleştirilmiş olup, ülke genelinin % 2,16' sına tekabül etmektedir.

2016 yılında ülke genelinde iç su ve denizde toplam 335.319,80 ton su ürünleri avcılığı gerçekleştirilmiş olup, Samsun ilinde iç su ve denizde toplam 54.835,21 ton su ürünleri avcılığı gerçekleştirilmiştir. 2016 yılında ülkemiz deniz ve iç sularında avlanan ürünlerin %14,05' i ilimizden avlanmıştır.

9.Su Ürünleri Yetiştiricileri Destekleme Ödemeleri

2016 Samsun ili Su ürünleri Yetiştiricileri Destekleme Ödemeleri

İlçe Adı	1. Dönem			2. Dönem			Yıl Sonu Genel Toplam	
	Tür Adı	Desteklenen Miktar (kg)	Destekleme Tutarı (TL)	Tür Adı	Desteklenen Miktar (kg)	Destekleme Tutarı (TL)	Desteklenen Miktar (kg)	Destekleme Tutarı (TL)
Bafra	Alabalık	-	-	Alabalık	3.110.951,00	1.675.235,90	3.110.951,00	1.675.235,90
Yakakent	Alabalık	-	-	Alabalık	464.160,00	271.154,00	464.160,00	271.154,00
	Levrek	-	-	Levrek				
TOPLAM		-	-		3.575.111,00	1.946.389,90	3.575.111,00	1.946.389,90

*Levrek ve Çipura türleri 2016 yılında su ürünleri desteklemeleri kapsamından çıkarılmıştır.

**10.Su Ürünleri İstihsal Hakkının Kiraya Verilmesi
(Doğal Göller ve Lagünler)**

Sıra No	Kiraya Verilen Rezervuar	Bulunduğu İlçe	Kiracının Adı / Ünvanı	Kira Başlangıç Tarihi	Kira Bitiş Tarihi
1	SimenitAkgöl Lagün Gölü	Terme	SS Gölyazı Beldesi ve Aybeder Köyleri Su Ürünleri İstihsalı Kooperatifi	20.02.2012	19.02.2017
2	Karaboğaz Lagün Gölü (Süresi bitti)	Bafra	SS Emenli, Şirin ve Habilli Köyleri Su Ürünleri Kooperatifi	Kira süresi doldu	
3	Ladik Gölü	Ladik	SS Hamit, Cüce ve Bolat Köyleri Su Ürünleri Kooperatifi	Kira sözleşmesi feshedildi.	
4	Balık Gölleri Lagün Kompleksi	Bafra	SS Sarıköy Su Ürünleri Kooperatifi SS Doğanca Su Ürünleri Kooperatifi SS Yörükler Su Ürünleri Kooperatifi	22.02.2012	21.02.2017

11. Balıkçı Barınakları

İlimizde beş adet balıkçı barınağı mevcuttur. Terme, Canik, Dereköy (Ondokuzmayıs), Alaçam ve Yakakent Balıkçı barınakları. Alaçam ve Yakakent balıkçı barınakları Su Ürünleri Kooperatiflerince kiralanmış durumdadır. Diğer üç barınakta ihale aşamasındadır.

Barınak Adı	İşletmeci Koop.
Terme Balıkçı Barınağı	S.S. Terme Yalı Mahallesi Su Ürünleri Kooperatifi
19Mayıs İlçesi Dereköy Balıkçı Barınağı	S.S. Dereköy Su Ürünleri Kooperatifi
Canik	S.S. Samsun Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği
Alaçam Toplu Göçkün Doyran Balıkçı Barınağı	S.S.Toplu, Göçkün Doyran Su Ürünler
Yakakent Balıkçı Barınağı	S.S.Küplüağzı Su Ürünleri Koop.

Balıkçı Barınaklarının önemli alt yapı ve üst yapı eksikleri

- Liman içi tarama ihtiyaçları,
- Su Ürünleri kontrol ve denetimin yapılabilmesi amacı ile denetleme ve kontrol binaları yapılması,
- Liman içinde, avcılığın yasak olduğu dönemde balıkçıların istihsal vasıtaları için depolama alanları yapılması,
- Güvenlik için kamera, mobese sistemlerinin yeniden revize edilmesi,
- Ulaşım yollarının asfaltlanması,
- Çekek yerlerinin düzenlenmesi, elektrikli ırgat sistemlerinin kurulması,
- Atık toplama alanlarının modernizasyonunun yapılması,

- Çevre düzenlemesi,
- Balıkçılar için sosyal tesislerin yapılması,
- Kooperatifin kullanabileceği idari hizmet binalarının yapılması, □ İçme suyu şebekelerinin kurulması ve içme suyu boru hatlarının döşenmesi.

468 adet ruhsatlı balıkçı gemisi barınaklardan yararlanmaktadır.

Bölgemizde 4.165 adet gerçek kişi ruhsatlı balıkçı mevcuttur.

Çıkarılan balık türleri Çaç, hamsi, tirsi, kefal, palamut, lüfer, tekir, mezigit, levrek, kalkan ve deniz salyangozu.

12.Samsun İli Kızılırmak ve Yeşilirmak Deltasında Bulunan Lagün Gölleri Su Ürünleri İstihsal Hakkı Kiralamaları

İlimiz Bafra, 19 Mayıs ve Alaçam İlçeleri sınırları içerisinde bulunan Kızılırmak Deltasında su ürünleri avcılığı yapılmaya elverişli 7 (yedi) adet Lagün gölü bulunmaktadır. Bu göller; Karaboğaz Gölü (150 ha), Liman Gölü (205 ha), Cernek Gölü (400 ha), Gıcı Gölü (136 ha), Tatlı Göl (71 ha), Ulu Göl (Balık Gölü) (822 ha) ve Uzun Göl (232 ha)' dır. Karaboğaz ve Liman göllerinin hem birbirleri hem de diğer göllerle bağlantıları bulunmayıp, bağımsız göllerdir.

Bu göllerden Karaboğaz gölü Kızılırmak Nehrinin batısında bulunmakta olup, su ürünleri istihsal hakkı 16.11.2011 tarihinde 5 yıllığına kiraya verilmiş, 15.11.2016 tarihinde kira süresi dolmuştur. Yeniden kiralanması talebi üzerine stok tespit çalışmaları İl Müdürlüğümüz tarafından yapıldıktan sonra 27.03.2017 tarihinden itibaren bölgede bulunan S.S. Emenli, Şirin ve Habilli Köyleri Su ürünleri Kooperatifine 5 yıllığına kiralanmıştır. Yapılan stok tespit çalışmalarında 32,97 ton yıllık avlanabilir stok miktarı tespit edilmiş olup, tür bazında Pullu sazan (Cyprinus carpio), Tatlısu Kefali (Leuciscus cephalus), Sudak (Stizostedion lucioperca) türleri tespit edilmiştir.

Liman gölü, Karaboğaz gölü haricindeki diğer göller ile beraber 15.02.2012 tarihinde kiralanmış olup, bu gölde Ekstansif olarak Mersin balığı yetiştiriciliği için müracaat yapılmasından dolayı kiracı kooperatiflerin haklarından vazgeçmesine müteakip sözleşmeden çıkartılmış ve bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Mersin balığı yetiştiriciliğinden sonuç alınamaması üzerine Bafra İlçesinde faaliyet gösteren S.S. Yeşilyazı Köyü Su Ürünleri Kooperatifi tarafından su ürünleri istihsal hakkının kiralanması için başvuru yapılmış olup, kiralama işlemleri henüz sonuçlanmamıştır. Liman gölünün stok tespit çalışmaları Bakanlığımıza bağlı Trabzon Su ürünleri Merkez Araştırma Enstitüsü tarafından yapılmış ve toplam 68,5 ton/yıl avlanabilir stok tespit edilmiştir. Gölde tespit edilen ve ekonomik değeri olan türler Pullu sazan

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

(*Cyprinus carpio*), Tatlısu Kefali (*Leuciscus cephalus*), Sudak (*Stizostedion lucioperca*)'dır.

Karaboğaz ve Liman gölleri haricindeki diğer 5 (beş) gölün Su Ürünleri İstihsal Hakkı Balık Gölleri Lagün Kompleksi adı altında bir bütün olarak 15.02.2012 tarihinde bölgede bulunan S.S. Sarıköy Su Ürünleri Kooperatifi, S.S. Yörükler Su ürünleri Kooperatifi ve S.S. Doğanca Su ürünleri Kooperatiflerine kiralanmış olup, süresi 21.02.2017 tarihinde dolmuştur. Yapılan tekrar kirala müracaatı üzerine İl Müdürlüğümüzce stok tespit çalışmalarına başlanmış ve birinci aşaması bitirilmiştir. Tatmin edici sonuç alınması için ikinci bir çalışma yapılması gerekmekte olup en kısa zamanda tamamlanacaktır. Yapılan ilk çalışmada Pullu sazan (*Cyprinus carpio*), Tatlısu Kefali (*Leuciscus cephalus*), Sudak (*Stizostedion lucioperca*) türleri tespit edilmiştir.

Ayrıca kan sülüğü, kerevit, kurbağa da bulunmaktadır. Yeniden kiralama süreci henüz tamamlanmamış olup devam etmektedir.

13. 2016 Yılı Samsun İli Balık Üretim Miktarları

Samsun İli Toplam Tesis Sayısı	Toplam Fiili Kapasite (Kg/Yıl)	İç Su Alabalık Üretim Miktarı (Kg/Yıl)	Deniz Alabalık Üretim Miktarı (Kg/Yıl)	Deniz Levrek Üretim Miktarı (Kg/Yıl)	Toplam İç Su – Deniz Alabalık Üretim Miktarı (Kg/Yıl)	Toplam Deniz Levrek Üretim Miktarı (Kg/Yıl)
37	14.184.300	2.700.900	1.097.686	886.756	3.798.586	886.756

Sazan (kg)	Turna (kg)	Levrek-Sudak (kg)	Kefal (kg)	Yayın (kg)	Kerevit (kg)	Diğer (kg)	Toplam (kg)
61.113	2.786	13.455	44.605	3.110	0	463	125.532

Vezirköprü (kg)	Bafra (kg)	Ayvacık (kg)	19 Mayıs (kg)	Ladik (kg)	Çarşamba (kg)	Terme (kg)	Merkez (kg)	Toplam (kg)
12.343	40.700	176	14.362	1.101	22.900	9.400	15.134	116.116

DENİZ YETİŞTİRİCİLİĞİ				
DÖNEM BAZLI VERİLER				
1. Dönem (kg)	2. Dönem (kg)	3. Dönem (kg)	4. Dönem (kg)	Toplam (kg)

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

468.376	742.308	307.000	467.008	1.984.692
TÜR BAZI NDA VERİLER (Tü m veriler Yakakent ilçesine aittir)				
Alabalık (kg)	Levrek (kg)	Çipura (kg)	Toplam (kg)	
1.097.936	886.756	0	1.984.692	
İÇSU BALIKLARI YETİŞTİRİCİLİĞİ				
DÖNEM BAZLI VERİLER				
1. Dönem (kg)	2. Dönem (kg)	3. Dönem (kg)	4. Dönem (kg)	Toplam (kg)
900.000	900.000	1.100.000	700.000	3.600.000

Balıkçılık Faaliyetleri

Balıkçı Gemileri İzleme Sistemi (BAGİS)'e Kayıtlı Gemi Sayısı	128
Desteklenen Balıkçı Gemisi Sayısı	7
Desteklenen Balıkçı Gemisine Ödenen Destekleme Ödemesi (TL)	736.500
Su Kirliliği İzleme Çalışması Kapsamında Alınan Numene Sayısı	100
ÇED Kapsamında Yapılan Başvuru Sayısı	225
Su Ürünleri Avcılık Konusunda Verilen İzin Belgesi Sayısı	381

14. Yıllara Göre Su Ürünleri İhracat ve İthalatı

Tarım ürünleri ihracatımız 2014 yılında 18 milyar dolar olmuştur. Sonrasında Rusya ile yaşanan ekonomik krizle birlikte ihracatta bir gerileme olsa da 2016 yılında 16 milyar dolarlık bir tarım ürünleri ihracatı olmuştur.

2016 yılı tarım ürünleri ihracatında ilk sıralarda Irak, Almanya, ABD, İtalya ve Suriye yer almıştır.

Su ürünleri ihracatımız sıralamasında ilk 10 ülke Hollanda, İtalya, Almanya, İngiltere, Japonya, Rusya federasyonu, İspanya, ABD, Lübnan, Fransa'dır. Su ürünleri ihracatımızın %68'ini A.B(28) Ülkelerine yapmaktayız.

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

Su Ürünleri Üretim, İhracat, İthalat ve Tüketimi

Yıllar	Üretim (ton)	İhracat (ton)	İthalat (ton)	Tüketim (ton)		Değerlendirilemeyen (ton)	Kişi Başına Tüketim (kg)
				İç. Tüketim	Bal.Un/yağ*		
2000	582.376	14.533	44.230	538.764	71.000	2.309	8,0
2001	594.977	18.978	12.971	517.832	62.755	8.383	7,5
2002	627.847	26.860	22.532	466.289	156.000	1.230	6,7
2003	587.715	29.937	45.606	470.131	120.000	13.253	6,7
2004	644.492	32.804	57.694	555.859	105.000	8.523	7,8
2005	544.773	37.655	47.676	520.985	30.000	3.809	7,2
2006	661.991	41.973	53.563	597.738	60.000	15.843	8,1
2007	772.323	47.214	58.022	604.695	170.000	8.436	8,6
2008	646.310	54.526	63.222	555.275	95.742	3.989	7,8
2009	622.962	54.354	72.686	545.368	90.211	5.715	7,6
2010	653.080	55.109	80.726	505.059	168.073	5.565	6,9
2011	703.545	66.738	65.698	468.040	228.709	5.756	6,3

2012	644.852	74.007	65.384	532.347	94.201	9.682	7,1
2013	607.515	101.063	67.530	479.708	87.896	6.378	6,3
2014	537.345	115.682	77.545	420.361	73.667	5.180	5,5
2015	672.241	121.053	110.671	479.741	176.138	6.070	6,1
2016	588.715	145.469	82.074	426.085	93.096	6.139	5,4

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

15. Türkiye Su Ürünleri İhracatı:

Ülkeler İtibarıyla Su ürünleri İhracatı (Bin \$)

Ürünler	2015	2016	Değişim	Pay
			(%)	2016 (%)
Hollanda	144.429	159.392	10%	20%
İtalya	91.653	108.153	18%	14%
Almanya	68.122	86.934	28%	11%
İngiltere	57.648	65.308	13%	8%
Japonya	46.498	43.123	-7%	5%
Rusya federasyonu	41.699	40.001	-4%	5%
İspanya	34.704	29.049	-16%	4%
A.b.d.	23.837	26.507	11%	3%
Lübnan	26.822	25.261	-6%	3%
Fransa	17.232	21.709	26%	3%
İlk 10 ülke toplamı	552.645	605.437	10%	77%
AB (28)	458.690	537.536	17%	68%

Toplam (diğerleri dahil)	691.714	790.446	14%	100%
-------------------------------------	----------------	----------------	------------	-------------

Su ürünleri ihracatında ilk sırayı %24 lük pay ile çipura , %18'lik pay ile deniz levreği 2. Sırada, diğer tuzlu su balıklarının dondurulmuş filetoları %12 ile 3. sıradadır. Alabalık filetoları (tütsülenmiş) %5 ile 6. sırada yer almaktadır. 2016 yılında toplam su ürünleri ihracatımız 724 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemizden yapılan alabalık ihracatında AB ülkeleri önemli bir yere sahiptir. İhracat sıralaması Almanya, Rusya Federasyonu, Romanya, Polonya, Hollanda ile devam etmektedir. Toplam 103 milyon \$'lık alabalık ihracatının 82 milyon \$'ı AB ülkelerine aittir.

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

Türkiye Su Ürünleri İhracatı

Ürünler İtibarıyla Su Ürünleri İhracatımız (Bin \$)

ÜRÜNLER	2015	2016	Değişim	Pay
			(%)	2016 (%)
çipura (sparus aurata); taze veya soğutulmuş veya dondurulmuş	164.164	188.273	15%	24%
avrupa deniz levreği (dicentrarchus labrax); taze veya soğutulmuş	135.087	142.023	5%	18%
diğer tuzlusu balıkların dondurulmuş filetoları	75.559	92.816	23%	12%
diğer tuzlusu balıkların filetoları; taze veya soğutulmuş	72.731	88.468	22%	11%
atlantik mavi yüzgeçli orkinosu (thunnus thynnus); diğer amaç için kullanılan (taze veya soğutulmuş)	44.441	42.213	-5%	5%
alabalık filetoları; tütsülenmiş	38.751	41.928	8%	5%
diğer alabalıklar; dondurulmuş	30.454	38.218	25%	5%
alabalıklar; diğer, (taze veya soğutulmuş)	10.313	14.368	39%	2%
hazırlanmış veya konserve edilmiş; ton balıkları, orkinoslar, euthynnus cinsi diğer balıklardan	12.106	12.757	5%	2%
diğer tuzlusu balıkları; taze veya soğutulmuş	7.851	10.912	39%	1%
sazan balıkları; taze veya soğutulmuş	4.264	8.735	105%	1%

diğer yumuşakçalar; dondurulmuş	7.076	8.608	22%	1%
hazırlanmış veya konserve edilmiş hamsiler	5.919	6.294	6%	1%
diğer alabalık filetoları; dondurulmuş	5.011	6.164	23%	1%
deniz hıyarı (stichopus japonicus, holothurioidea); dondurulmuş	1.772	4.989	181%	1%
diğer deniz levreği; taze veya soğutulmuş	2.446	4.707	92%	1%

23

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

salyangoz; (hazırlanmış/konserve edilmiş)	2.349	4.322	84%	1%
arcidae, arcticidae, cardiidae, donacidae, hiatellidae, vb.familyasına ait yumuşakçalar; hazırlanmış	6.317	4.159	-34%	1%
avrupa deniz levreği (dicentrarchus labrax); dondurulmuş	5.182	4.151	-20%	1%
tablo toplamı	631.794	724.105	15%	92%
TOPLAM (diğerleri dahil)	691.714	790.446	14%	100%

24

Ülkeler İtibarıyla Alabalık İhracatımız (Bin \$)

ÜRÜNLER	2015	2016	Değişim	Pay 2016
			(%)	(%)
Almanya	47.082	57.423	22%	56%
Rusya federasyonu	9.870	12.334	25%	12%
Romanya	6.276	5.863	-7%	6%
Polonya	5.445	5.673	4%	5%
Hollanda	7.023	5.395	-23%	5%
Tablo toplamı	75.697	86.689	15%	84%
Ab (28)	73.349	82.733	13%	80%
Toplam (diğerleri dahil)	89.329	103.278	16%	100%

Alabalık ihracatımızın GTIP bazında sınıflandırılmasına

baktığımızda alabalık filetoları ve tütsülenmiş alabalık %41 ile 1. sırada, diğer alabalıklar ve dondurulmuş formu %37 ile 2. Sırada, alabalıklar (diğer, taze ve soğutulmuş) %14 ile 3. Sırada yer almaktadır.

Alabalık İhracatımız (Bin \$)

Ürünler	2015	2016	Değişim	Pay 2016
			(%)	(%)
Alabalık filetoları; tütsülenmiş	38.751	41.928	8%	41%
Diğer alabalıklar; dondurulmuş	30.454	38.218	25%	37%
Alabalıklar; diğer, (taze veya soğutulmuş)	10.313	14.368	39%	14%
Diğer alabalık filetoları; dondurulmuş	5.011	6.164	23%	6%
Alabalıklar (oncorhy.mykiss türü, içi temiz ağırlığı >1,2kg, veya temiz, başsız/solungaçsız ağırlığı)	1.020	1.118	10%	1%
Tablo toplamı	85.550	101.796	19%	99%

Toplam (diğerleri dahil)	89.329	103.278	16%	100%
--------------------------	--------	---------	-----	------

16. İhracat İadesi

DTÖ yükümlülüklerimiz çerçevesinde katma değeri yüksek, istihdam artırıcı özelliğe sahip, uzun dönemde potansiyel arz eden, nihai tüketiciye yönelik tarımsal ürünlerin desteklenmesi Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan gerçekleştirilmektedir. Ülkemizin taahhüt listesinde olan 44 ürüne ihracat iadesi yapılmaktadır. İşlenmiş tarım ürünlerine ait destek ise 16 ürün grubunu içermektedir. Örneğin hazırlanmış veya konserve edilmiş balıkların ihracat iade miktarı ton başına 485 TL'dir. Tarım ürünleri ihracatında organik tarım ürünü sertifikası ile ihracat gerçekleştirildiğinde ihracat iadesi %50 oranında artırılmaktadır. İhracat bağlantılı tarımsal üretim sözleşmesi kapsamında temin edilerek ihracat edilmeleri halinde, ihracat iade miktarı ve azami ödeme oranları %100 artmaktadır.

Sıra	Madde adı	İhracat iade miktarı	Miktar barajı	Azami ödeme oranı
10	Hazırlanmış veya konserve edilmiş balıklar	485 TL/Ton	100%	5%
11	Çikolata ve kakao içeren gıda müstahzarları	235 TL/Ton	48%	5%
12	Makarnalar	130 TL/Ton	32%	9%

Azami Ödeme Oranı: Mamulün ihracat bedeli dikkate alınarak yapılacak azami ödemeyi belirleyen orandır.

Balık ihracatımızın %80 lik kısmı yetiştiricilik yoluyla üretilen çipura, levrek ve alabalık üretiminden kaynaklıdır. Denizlerde büyük alabalık yetiştiriciliği ile ihracatımız daha da artacaktır. Bu balıkların çeşitli işlenmiş formları 80 ülkeye ihraç edilmektedir. 2016 yılında 790 milyon dolarlık ihracat yapılmıştır.

	İhracat-İthalat (Ton)	İhracat- İthalat (\$)
2016 :	145 bin	790 milyon
	82 bin	180 milyon

17. Su Ürünleri Üretim Kaynakları

Genel anlamda su ürünleri ifadesinden yaşamının tamamını veya bir kısmını denizlerde, karasal iç sularda geçiren bitki, hayvan, tek hücreliler ve bunların yumurta vb. üreme ürünleri anlaşılır.

Su ürünleri sektörü halkın hayvansal besin ihtiyacının karşılanmasında ve istihdam oluşturmada makro ve mikro düzeyde ülke ekonomisine katkı sunmaktadır. Balıkçılık ekonomisi açısından ülkemiz ciddi boyutlarda avcılık ve yetiştiricilik sahalarına sahiptir. Ülkemizde 4 adet deniz, 200 doğal göl, 318 adet baraj gölü ve 1.300 gölet olmak üzere yaklaşık 26 milyon hektarlık yüzey alanı potansiyeline sahibiz. Bunun yanında 33 adet akarsuyumuz var.

Türkiye Su Kaynakları ev Yüzey Alanı

Su Kaynağı	Sayı	Yüzey Alanı (ha)
Deniz	4	24.607.200
Doğal Göl	200	906.118
Baraj Gölü	318	499.000
Gölet	1.300	35.000
TOPLAM		26.047.318

Su Kaynağı	Sayı	Uzunluk (km)
Akarsu	33	177.714

18. İç su/Denizlerde Su Ürünleri Yetiştiriciliği

Ülkemizde su ürünleri yetiştiriciliği sektörü gün geçtikçe büyümeye devam etmektedir. Balık üretim tesislerinin 1.901 adedi iç su, 425 adedi denizlerde olmak üzere 485.227 ton/yıl kurulu kapasiteye sahiptir. Fakat üretimimiz 250.000 ton/yıl'dır. Yani işletmelerimiz ancak %50 kapasiteyle çalışmaktadır. Bunların çoğu da iç sularda üretim yapan alabalık tesisleridir. 1.901 adet olan iç su tesislerinin çoğu küçük kapasiteli tesislerdir.

19. Su Ürünleri Yetiştiricilik Tesislerinin Kapasitelerine Göre Dağılımı (2016)

Tesis Tipi	Tesis Sayısı	Kapasite (ton/yıl)
İçsu	1.901	236.329
Deniz	425	248.898
TOPLAM	2.326	485.227

Samsun çevresinde bulunan Yeşilirmak ve Kızılırmak nehirleri, göller, baraj gölleri ve denizi ile çok önemli bir zenginliğe sahip olmanın avantajlarıyla deniz ve tatlı su ürünleri ve kültür balıkçılığında hatırı sayılır düzeyde yatırımlara sahiptir.

Samsun deniz balıkçılığında ve özellikle son yıllarda kültür ve tatlı su balıkçılığında Devlet desteklerinin artmasıyla; yapılan teşvik belgeli yatırım sayısı hızla artmaktadır. Bu alanda yapılan yatırımların artması ile su ürünlerinin işleneceği tesislerin ve soğuk hava depolarının açılmasına vesile olacaktır.

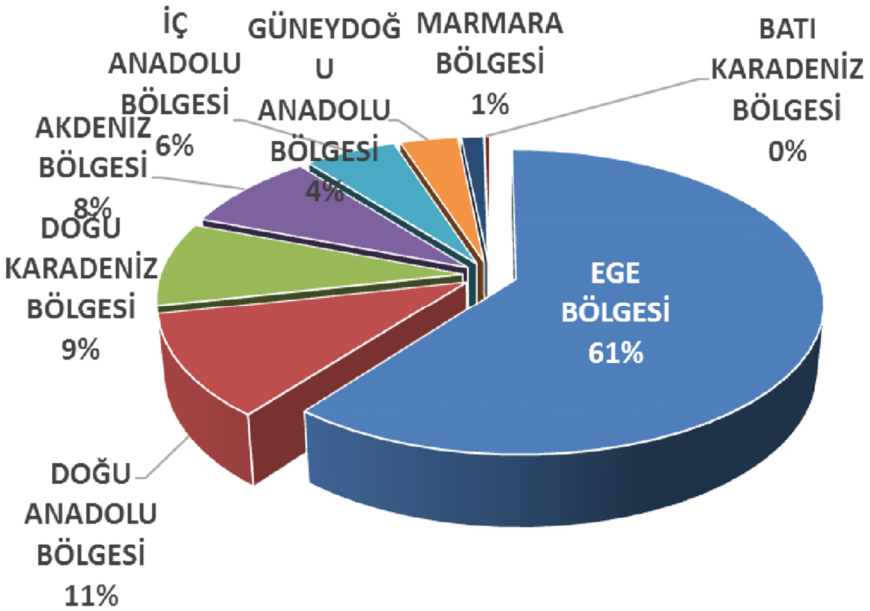
20. Önemli Yetiştiricilik Türlerinin Üretim Miktarları

Yıllar	Alabalık			Çipura	Levrek
	İç su	Deniz	Toplam		
2000	42.572	1.961	44.533	15.460	17.877
2001	36.827	1.240	38.067	12.939	15.546
2002	33.707	846	34.553	11.681	14.339
2003	39.674	1.194	40.868	16.735	20.982
2004	43.432	1.650	45.082	20.435	26.297
2005	48.033	1.249	49.282	27.634	37.290
2006	56.026	1.633	57.659	28.463	38.408
2007	58.433	2.740	61.173	33.500	41.900
2008	65.928	2.721	68.649	31.670	49.270

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

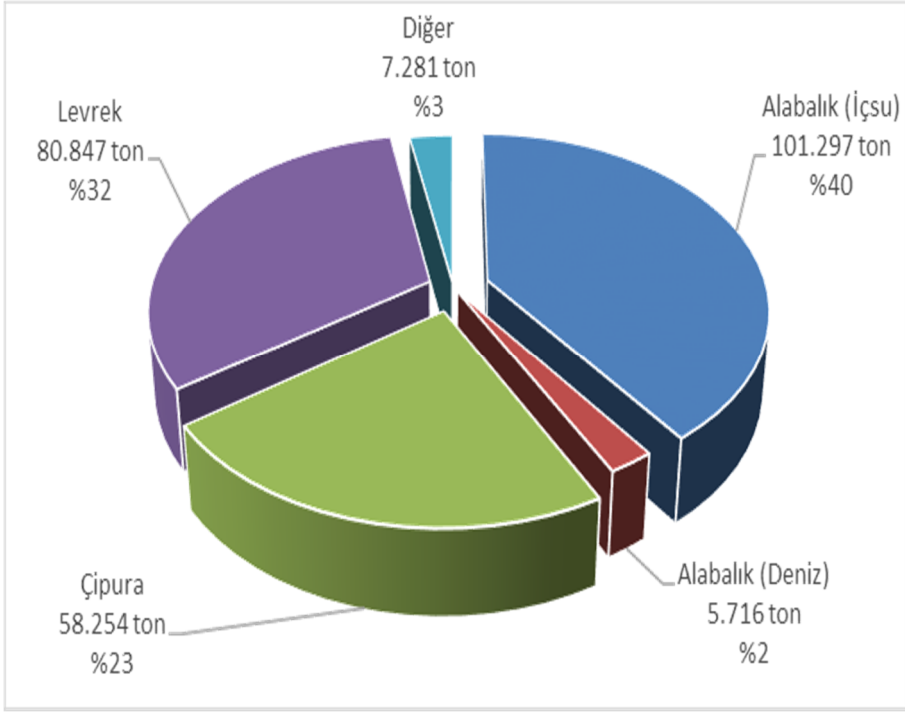
2009	75.657	5.229	80.886	28.362	46.554
2010	78.165	7.079	85.244	28.157	50.796
2011	100.239	7.697	107.936	32.187	47.013
2012	111.335	3.234	114.569	30.743	65.512
2013	122.873	5.186	128.059	35.701	67.913
2014	107.983	5.610	113.593	41.873	74.653
2015	101.166	6.872	108.038	51.844	75.164
2016	101.297	5.716	107.013	58.254	80.847

Bölgelere Göre Su Ürünleri Yetiştiricilik Üretimi Payı

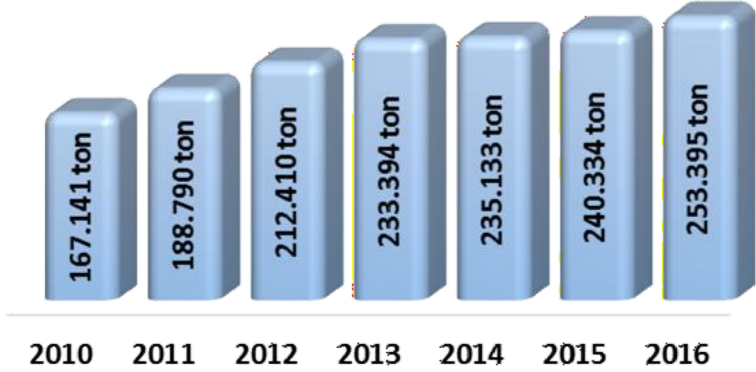

Yetiştiriciliği Yapılan Önemli Türler (2016)

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

Yetiştiriciliği Yapılan Önemli Türlerin yıllara göre dağılımı

21. Türkiye Su Ürünleri Avcılığı ve Yetiştiriciliği Sıralaması

Dünya balık avcılığı ve yetiştiriciliği sıralamasında önemli paya sahibiz. 2015 yılı FAO rakamlarına göre deniz avcılığında 36., iç su avcılığında 42., yetiştiricilikte 22. sıradayız. Toplam balık üretiminde 33.sıradayız.

Türkiye'nin Dünya Avcılık ve Yetiştiricilik Sıralaması

	Deniz Avcılığında	İç su Avcılığında	Yetiştiricilik te	Toplam Üretimde
2010	28. sırada	30. sırada	24. sırada	31. sırada
2011	29. sırada	32. sırada	23. sırada	32. sırada
2012	36. sırada	35. sırada	22. sırada	31. sırada
2013	38. sırada	35. sırada	21. sırada	34. sırada
2014	43. sırada	37. sırada	22. sırada	39. sırada
2015	36. sırada	42. sırada	22. sırada	33. sırada

**Türkiye'nin Avrupa Birliği Ülkeleri (28 Ülke)
Su Ürünleri Üretimindeki Yeri**

	Deniz Avcılığında	İçsu Avcılığında	Yetiştiricilik te	Toplam Üretim
2010	4. sırada	1. sırada	4. sırada	5. sırada
2011	4. sırada	1. sırada	3. sırada	4. sırada
2012	5. sırada	1. sırada	2. sırada	3. sırada
2013	5. sırada	1. sırada	1. sırada	5. sırada
2014	7. sırada	1. sırada	2. sırada	5. sırada
2015	5. sırada	1. sırada	2. sırada	5. sırada

AB(28) ülkeleri içinde 2010 yılında denizde balık avcılığında 4. sırada, iç sularda balık avcılığında 1. sırada, balık yetiştiriciliğinde 4. sıradaydık. 2016 yılı itibariyle çipura ve levrek yetiştiriciliğinde dünyada 1. sıradayız. Gökkuşacağı alabalığı üretiminde ise İran'ın ardından 2. Sıradayız. 2017 yılında ülkemizde üretim yapan 2 farklı firmanın yetiştirdiği çipura ve levrek balıkları dünyanın en kaliteli balıkları seçildi.(IIQI,2017).

22. Karadeniz'de Büyük Alabalık Yetiştiriciliği

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği ile ilgili temel politikalarından biri de çevreye duyarlı üretim, yeni türlerin üretime kazandırılması ve sürdürülebilir avcılıktır. Yeni türlerin üretime kazandırılması çipura, levrek ve alabalık tan dolayı sıkışan sektörün önünü açacaktır. Bu yetiştiricilik metotlarından bir tanesi de Karadeniz de Kg. üzeri büyük alabalık yetiştiriciliği projesidir.

Karadeniz'de yetiştirilen alabalıklar Karadeniz somonu ismini alarak tescillenmiştir. Bilindiği üzere ülkemizin yer aldığı iklim kuşağı içinde somon balığı üretimi yapılmamaktadır. Büyük alabalık sahip

olduğu görünüm, boyut, et kalitesi, Pazar avantajı gibi özellikleri ile soman balığına alternatiftir. Norveç somonu dünya üzerinde 50 milyar dolarlık bir ihracat potansiyeline sahiptir. Japonya ile başlayan büyük alabalık ihracatı sektörde yeni kapılar açarak somon balığı yanında tercih edilen bir balık olmuştur. Üretimimizi sürdürülebilir bir biçimde artırmamız gerekmektedir. Ülkemiz alabalık yetiştiriciliğinde 30 yıllık tecrübeye sahiptir. Bu konuda dünyanın en tecrübeli ülkelerinden biriyiz. Çevreye duyarlı üretim için Karadeniz’de gelişi güzel tesis kurulmayacak. Üniversite, araştırma enstitüsü ile birlikte derinlik, akıntı hızı ve kıydan uzaklık gibi kriterlere bakılarak Karadeniz’in üretime uygun alanları tespit edildi.

Tesis Tipi	Toplam Tesis Sayısı	Toplam Proje Kapasitesi (Ton/Yıl)	Toplam Proje Kapasitelerine göre Alabalık Üretim Miktarı (Ton/Yıl)
Tesis	24	24.107	15.496
Proje	6	9.600	1.500
Ön İzin	12	10.380	4.270
Müracaat	22	19.750	16.600
TOPLAM	64	63.837	37.866

Bu tespit edilen yerlerde büyük alabalık nasıl üretilecektir. Kuluçkahanelerde üretilen alabalıklar göletlerde ve baraj göllerinde 250300 gr. Büyüklüğe gelince daha sonra Karadeniz’de kafeslere alınarak çevreye uygun besleme metotlarıyla Kg. üzeri alabalık üretilecektir. Bunun avantajı şu Karadeniz’de olan şartlar ile Norveç Somonunun üretildiği ülkelerdeki deniz şartları aynı değil. Diğer ülkelerde balığın satış ağırlığına ulaşması için geçen süre 14-24 ay arasında değişmektedir. Ama Karadeniz’de ise kafeslere alınan 250 gr.lık alabalıklar 6-8 ay gibi bir sürede 4-5 kat ağırlığa ulaşabiliyor. Yetiştirme süresinin kısalığı ülkemiz için büyük bir avantaj.

Karadeniz’de alabalık yetiştiriciliği Sinop’tan başlayıp Doğu Karadeniz’e doğru olacağı yönündedir. Anadolu’nun Doğu Karadeniz’e yakın bölgelerinde birçok baraj gölleri var. Tokat, Çorum, Amasya, Çankırı ilerinin baraj göllerinde 250 gr’a yakın porsiyonluk alabalık üretimi yapılıyor. Bu baraj göllerinde %50 atıl kapasiteyle üretim yapılmakta. Bu barajlarda üretilen alabalıklar denizlerde tesisler kuruldukça denizde büyütülecekler.

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

İl	Baraj Adı	İzin Verilen Alan (m2)	Üretim Yapılan Alan (m2)	Kalan Alan (m2)
Artvin	Borçka Barajı	234.000	175.000	59.000
	Deriner Barajı	480.000	84.000	396000
Amasya	Derinöz Barajı	0	0	0
Bayburt	Demiröz Barajı	23.000	20.000	3.000
Giresun	Kılıçkaya Baraj Gölü	217.500	0	217.500
Gümüşhane	Kürtün Baraj Gölü	45.000	45.000	0
	Sadak Baraj Gölü	16.200	16.200	0
	Torul Baraj Gölü	60.000	57.500	2.500
Kastamonu	Beyler Barajı	12.000	0	12.000

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

	Germeçtepe Barajı	4.200	3.200	1.000
	Kulaksızlar Barajı	16.500	0	16.500
Ordu	Topçam Baraj Gölü	22.500	22.500	0
	Umut-1 Barajı	10.500	10.000	500
Samsun	Altinkaya 1. Bölge	532.500	0	532.500
	Altinkaya 2. Bölge	1.275.000	0	1.275.000
	Derbent Baraj Gölü	457.500	256.500	201.500
	Hasan Uğurlu Baraj Gölü	308.400	0	308.400
	Suat Uğurlu Baraj Gölü	271.200	0	271.200
Sinop	Altinkaya 3. Bölge	442.500	0	442.500
Tokat	Almus Baraj Gölü	330.000	169.000	161.000
TOPLAM		4.758.500	858.900	3.900.100

Japonya'ya ihraç edilen alabalıkların büyük çoğunluğu Artvin Borçka'dan temin edilmektedir. Karadeniz'de Alabalık yetiştiriciliği yapan yaklaşık 64 tane tesisimiz var. Şu an aktif olarak 15.000 ton üretim yapan 24 adet tesisimiz bulunmaktadır. Toplam 64 tesisin proje kapasitesi 3.837 ton/yıl'dır. Bunların 22 tanesi samsun ve Sinop arasında müracaatı olan tesislerdir. Aktif olan bu tesisler ağırlıklı olarak alabalık ve levrek üretmektedir.

2017 de 4-5 tesisin kurulması planlanmaktadır. Levrek üretimi Samsun, Ordu ve Trabzon'da yapılmaktadır.

Aktif olarak üretim yapan 24 tesisin 10'u Trabzon, 8'i samsun, 6'sı Ordu ilindedir. Samsun'da toplam proje kapasitelerine göre üretilen alabalık miktarı 3.006 ton/ yıl dır. 2016 yılında denizde üretilen alabalık miktarı 464 ton/ yıl olmuştur. Bahsi geçen bu 3 ilin 2016 yılı için denizde üretilen alabalık miktarı 4.510 ton/ yıl olmuştur.

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

İli	Tesis Sayısı	Toplam Proje Kapasite (Ton/Yıl)	Toplam Fiili Kapasite (Ton/Yıl)	Yetiştirilen Türler	Toplam Proje Kapasitelerine göre Alabalık Üretim Miktarı (Ton/Yıl)	2016 yılı Denizde Alabalık Üretim Miktarı (Ton/Yıl)
Trabzon	10	13.715	13.715	- Gökkuşığı Alabalığı - Karadeniz Alabalığı - Levrek	11.390	3.870
Samsun	8	7.344	7.344	- Gökkuşığı Alabalığı - Levrek	3.006	464
Ordu	6	3.048	2.688	- Gökkuşığı Alabalığı - Levrek - Sivri burun karagöz	1.100	176,14
TOPLAM	24	24.107	23.747		15.496,4	4.510,14

Samsun'da üretilen alabalıklar Yakakent ilçesindedir. Büyük alabalık projesi Artvin'den başlayıp Sinop'a kadar uzanan ve denizde üretim yerleri belirlenmiş büyük bir projedir. Artvin'de 2.500 ton üretim yapılabilecek 3 ayrı bölge belirlenmiş olup hiç müracaat olmamıştır. Giresun ilinde de yıllık tahmini 12.000 ton üretim kapasitesine sahip 3 bölge bulunmakta olup oradan da henüz proje müracaatı olmamıştır. Sinop ilinden 2 adet başvuru olmuştur. Gerze'nin doğu ve batısında fizibilitesi yapılmış tahmini üretim kapasitesi 31.684 ton/yıl 2 bölge bulunmaktadır.

Ordu ilinde proje bazlı bir tesiste üretim yapılıyor. Karadeniz Bölgesinde üretim yapılabilecek birçok baraj gölü gözükmesine rağmen yazın aşırı ısınan su üretimi zora sokmaktadır. Tokat Almus ve Samsun derbent baraj göllerinde üretim kapasitesi son sınırındadır. Buralarda üretilecek yeni alanlar yok. Bunun için Artvin, Sinop, Amasya,

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

Gümüşhane, Kastamonu, Ordu ve Samsun'un diğer baraj göllerine bakmak gerekir.

İli	Tesis Sayısı	Toplam Proje Kapasite (Ton/Yıl)	Yetiştirilen Türler	Toplam Proje Kapasitelerine göre Alabalık Üretim Miktarı (Ton/Yıl)
Müracat Aşama sında Olan İşletme Bilgileri				
Rize	4	3800	- Gökkuşuğu Alabalığı - Karadeniz Alabalığı - Levrek	3.350
Sinop	18	15.950	- Gökkuşuğu Alabalığı - Somon (Atlantik) - Levrek	13.250
TOPLAM	22	19.750		16.600
Ön İzin Alan İşletme Bilgileri				
Samsun	2	1.900	- Gökkuşuğu Alabalığı - Levrek	1.000
Rize	1	500	- Karadeniz Alabalığı- Levrek	200
Trabzon	1	950	- Gökkuşuğu Alabalığı - Levrek- Karadeniz Alabalığı - Çipura- Minekop	550
Sinop	8	7.030	Gökkuşuğu Alabalığı - Somon (Atlantik) - Levrek, Çipura, Midye, Granyöz, Sarıağız, İstavrit, Kraça	2.520
TOPLAM	12	10.380		4.270
Proje Aşamasında Olan İşletme Bilgileri				

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

Sinop	6	9.600	- Karadeniz Alabalığı Levrek- Diğer Türler	1.500
TOPLAM	6	9.600		1.500

İl	Çevre Düzeni Planlı Potansiyel Alan Sayısı	Çevre Düzeni Plansız Potansiyel Alan Sayısı	Potansiyel Alanların Toplam Büyüklüğü (Da)	Potansiyel Alan Tahmini Üretim Kapasitesi (Ton/Yıl)	Kullanılan /Planlanan Üretim Kapasite (Ton/Yıl)
Artvin	-	3 Bölge	584	8.500	Henüz Başvuru yapılmadı
Giresun	-	3 Bölge	7.692	12.000	Henüz Başvuru yapılmadı
Sinop	-	2 Bölge	42.125	31.680	31.580
Ordu	1 Bölge	1 Bölge	318,5	3.248	3.248
Samsun	Yetiştiricilik alan çalışmaları tesis bazlı yapılmıştır.				
Trabzon	Yetiştiricilik alan çalışmaları tesis bazlı yapılmıştır.				

23. Karadeniz Çevre İllerinde Durum

Karadeniz'e yakın iç bölgelerdeki baraj göllerinden alabalık verebilecek yerler Elazığ, Malatya, Kayseri, Sivas, Erzincan, Erzurum ve Yozgat illeridir. Bu illerde üretimin yoğun olarak yapıldığı tesislerimiz bulunmaktadır. Sayılan bu illerde toplam 371 alabalık üretim tesisi bulunmakta. Bu tesislerde 2016 yılında 26.161 ton balık üretildi ama 73.000 ton luk fiili üretim kapasitesine sahipler. Karadeniz'de alabalık yetiştiriciliği için mevcut alanlar yeterince kullanılamıyor.

Tarımsal desteklemeler içinde en ciddi destek balıkçılık üretimine verilmektedir. Bu desteklemeler karşılığında da ülkemize döviz kazandırılmaktadır. 250 bin ton üretim ve 790 milyon dolar ihracatımız var.

Balık üretiminde en büyük maliyet balık yemi ve hastaliksız yavru balık teminidir. Karadeniz Bölgesi ve yakın illerde 82 kuluçkahane ve

Su Ürünleri Sektörünün Mevcut Durumu Sorunları Ve Çözüm Önerileri

400 milyon adet yavru üretim kapasitesi var ama 174 milyon adet fiili üretim kapasitesine sahiptir.

İL	Tesis Sayısı	Proje Kapasite (ton/yıl)	Fiili Kapasite (ton/yıl)	Fiili Yavru Kapasitesi (adet)	Fiili Yumurta Kapasitesi (adet)	2015 Yılı Üretim Miktarı (Ton/yıl)	2016 Yılı Üretim Miktarı (Ton/yıl)
Elazığ	15	34.255	32.355	193.000.000	0	9.756	17.300
	8						
Kayseri	41	22.600	16.900	84.039.000	100.000.000	3.653	3.618
Malatya	55	7.724	7.587	42.695.393	0	3.500	2.148
Sivas	47	9.280	8.330	26.880.000	50.550.000	2.217	1.759
Erzincan	19	4.244	4.226	28.898.000	0	987	726
Erzurum	28	2.174	2.174	3.868.000	2.620.000	567	351
Yozgat	23	1.937	1.937	0	0	245	259
TOPLAM	37	82.214	73.509	379.380.393	153.170.000	20.925	26.161
	1						

Çevre İllerde Kuluçkahane Durumu

İL	Kuluçkahane Sayısı (Adet)	Proje Kapasite (Ton/Yıl)	Fiili Kapasite (Ton/Yıl)	Fiili Yavru Kapasitesi (Adet/Yıl)	Fiili Yumurta Kapasitesi (Adet/Yıl)
Elazığ	9	1.050	1.050	193.000.000	
Kayseri	7	1.200	1.200	99.880.000	120.000.000
Malatya	8	367	355	39.314.292	0
Sivas	23	468	468	26.881.090	51.550.502
Erzincan	11	280	262	34.898.000	0
Erzurum	24	351	351	3.941.000	2.716.889
TOPLAM	82	3.716	3.685	397.914.382	174.267.391

Su ürünleri yetiştiriciliğinde yenilikçi uygulamalar desteklenerek modern teknoloji kullanımı en üst seviyeye çıkarılacaktır. Mevcut alanlar kullanılarak atıl kapasiteleri kullanılabilir hale getirmek gerekir. Kısa vadede yetiştiriciliği yapılacak tür sayısının artırılmasına yönelik çalışmalar desteklenecek. Başta yerli ve doğal alabalık türleri olmak üzere yeni türlerin yetiştiriciliğine ilave destekler verilecek. Mevcut potansiyelin üretime kazandırılması amacıyla su ürünleri yetiştiriciliğine

uygun yeni alanlar belirlenecek. Ülkesel balık tüketimini teşvik etmek amacıyla faaliyetler düzenlenecek. Büyük alabalık üretimini teşvik etmek amacıyla KG. üstü alabalığa ilave desteklemeler sağlanacaktır. Su ürünleri yetiştiriciliğinin izlenebilirliği ve markalaşmanın oluşumu açısından solungaçlara takılan etiketler sayesinde desteklemeler yapılacaktır.

Ülkemizden dünyanın birçok noktasına füme alabalık satışı yapılmakta fakat yurt içinde bile tanıtım noksanlığı yaşanmaktadır. Küresel ısınma ile birlikte sular ısınmakta ve yetiştiricilikte sorunlar yaşanmaktadır. Bu noktada kapalı devre yetiştiriciliği gündeme gelmektedir. Bu sistemler suyu daha rantabl kullanma ve daha fazla ürün elde etme üzerine kuruludur.

Sonuç olarak

Türkiye'nin taze somon balığı ithalatı yıllık 10.000 ton dur. Değer olarak ta 60 milyon dolar olduğu bilinmektedir. Bu balığa alternatif olarak iç sularda ve Karadeniz'de yetiştirilecek kg üzeri alabalık sayesinde

- Yurt dışına ödediğimiz döviz ülkemizde kalacak
- Yeni bir tür yetiştiriciliğe kazandırılmış olacak
- Ülkemizin kaynakları daha verimli kullanılacak
- Oldukça önemli derecede ihracat potansiyeline sahip bu balığın ihracatı daha da artacak
- Her şeyden önemlisi ülkemizde bu sektöre yatırım yapacak dinamik bir sektörün var olmasıdır.

24. Dünyada yetiştiricilik alanında yaşanan sorunlar

Küresel ısınma ile birlikte sularda ısınmakta bu ise türlerin adaptasyon kabiliyetini sınırlamaktadır. Norveç somonlarında deniz biti sorunu var. Geçen yıl somon üretimi%8.7 oranında düşmüş, sonuçta fiyatlar yükselmiştir. Şili de ise yetiştiricilik sahalarında görülen alg patlamaları üretimi zora sokmuştur. Sektörün en büyük problemi hastalıktır. Norveç devleti bunu aşı ile çözmüştür. Ülkemizde işletmeler arası kontrolsüzce yapılan yavru balık satışı yüzünden hastaliksız işletme yok denecek kadar azdır. Telechea ve Fontaine (2014) e göre yetiştiricilik sektörünün geleceği yerel türlerin kültüre alınmasına bağlıdır. Ayrıca Avrupalı tüketicilerin %60 ı yeni balık türlerini ve ürünlerini tüketmek istemektedir.(AB Komisyonu 2016).

Japonya'da 130 milyon insan yaşıyor ve 70 kg. üzerinde balık tüketiyorlar. Çiğ balık yeme kültürü var. Suşi için kullanılan balığın yumuşak olması gerekiyor. Şuşinin temel balık kaynağı orkinos tur. Fakat

Orkinos avcılığında dünyada sınırlama var. Her ne kadar mavi yüzgeçli orkinos kültüre alınmaya başlansa da artan ihtiyacı Karadeniz somonu ya da gökkuşağı alabalığı ile karşılayabiliriz.

Değerlendirme

IPN Karadeniz Bölgesi ve Tüm Türkiye'nin alabalık üretme çiftliklerinde yaygın bir enfeksiyondur. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı IPN virüsüne karşı aşı geliştirme çalışmasını başlatmıştır. Aşının geliştirilmesi aşamasında virüsün dışında yetiştiricilik, su kalitesi ve diğer mikrobiyal ajanlar dediğimiz bakteri, parazit gibi etkenleri de içine alan çoklu çalışma faktörlerini de incelemek gerekir. Çünkü herhangi bir parazit virüsün vektörlüğünü yapabilir.

Şimdiden balık hastalıkları ile ilgili önlemleri almak gerekiyor. Özellikle VHS ihbarı mecburi hastalıklar arasındadır. (Viral hemorrhagic septicemia) Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Su Ürünleri Genel Müdürlüğü ve TÜBİTAK VHS ile ilgili ortaklaşa bir çalışma başlatmış bulunmaktadır. Bu durumda bölgemize hizmet edecek olan Sinop Su ürünleri fakültesinden beklentiler artmaktadır.

Üretimde planlama

Büyük alabalık üretiminin başarıya ulaşabilmesi için üretici birlikleri ile denizde üretim yapacak işletmelerin üretimde sürekliliği sağlayacak sıkı bir organizasyon içinde bulunmaları gerekir. Karadeniz ile bağlantılı olacak en az 20 il ile organizasyon içinde bulunmak gerekir. Öncelikli olarak kuluçkahanelerin sağlıklı yumurta üretmesi gerekmektedir. Bir müddet sonra hastalıktan arı işletmeler çoğalacaktır. Daha sonra triploit yumurtayı kendimiz üretmemiz gerekecek. Ülkemizde 3 adet firma aktif olarak Norveç'ten somon balığı ithal etmektedir. Bu firmaların 2 tanesi %100 Norveç sermayeli biri ise Türk sermayelidir. Balıkçılık sektöründe 15-20 yıl öncesinde firmalar hangi ülkeye kaç paradan hangi balığı sattıkları gizleyebiliyorlardı. Global dünyada şimdi herkes birbirini takip edebiliyor. Türk firmaları rekabet konusunda birbirini çok kırmaktadır. Norveçli firmaların yarı resmi bir kuruluşu var. NORGE adında bir kuruluş. Bu yarı resmi kuruluş sektörün fiyat ve üretim açısından terbiye edilmesinde önemli rol oynamaktadır. Norveç'teki firmalar bu kuruluşun internet ortamından satışları kontrol edebiliyorlar. Bu platform sayesinde istatistiklerini inceleyip, ihracat stratejilerini oluşturuyorlar. Bu sayede haftalık ortalama fiyat, hangi ülkeye ne kadar satılmış, stoklar ne durumda gibi bütün işlemler kuruluş tarafından kayıt

altına alınıyor. Dolayısıyla Bir firma ortalama fiyatın altında balık satamıyor. Gıda tarım ve hayvancılık bakanlığının bu konuda bir çalışma yaparak NORGE'nin internet platform aktivitelerini takip ederek benzeri bir yapı oluşturması gerekir.

25. Su Ürünleri Pazarlama:

Türkiye kıyılarında sadece Samsun bölgesinde yapılan çift tekne ile orta su trol avcılığı, bölgenin balık ihtiyacının ve balık unu yağı fabrikalarının hammadde ihtiyacının karşılanması noktasında önemli bir balıkçılık faaliyetleri gerçekleştirmektedirler. Orta su trolleriyle özellikle nisan ve mayıs aylarında en çok çaça balığının avlandığı ve hemen, hemen tamamının balık unu ve yağı fabrikalarına ham madde olarak gönderildiği bilinmektedir.

Türkiye, dünyanın su ürünleri yetiştiriciliği ve potansiyeli açısından önemli bir ülkesi olmasına karşın, bilinçli ve işletmecilikte ileri bir düzeyi yakalayamamıştır. Yurt içi tüketimin düşüklüğü, bu alanda yatırımı riskli hale sokmakta, ancak ihracat amacıyla yatırımın gerçekleşmesi hedef olmaktadır. İhracat ise uluslararası rekabete açılmayı ve büyük ölçekli üretimi zorunlu kılmaktadır. Bu bakımdan sektörün desteklenmesi ve gelişmesi için teşviki gerekmektedir.

Türkiye'de su ürünleri işleme sanayi, deniz ve iç su ürünlerini çeşitli şekillerde işleyerek piyasaya sunan gıda sanayi alt dallarından birisidir. Sektörde dondurulmuş deniz ve iç su ürünleri, konserve, çeşitli soslarla karıştırılmış balık ürünleri ve balık yan ürünleri (balık unu ve yağı) üretilmektedir. Son yıllarda sanayide teknolojik gelişmelerin kullanımı yaygın hale gelmiştir. Konserve ve dondurulmuş balık ürünleri alanında yatırımlar artmıştır. Maliyetin düşüklüğü, üretilen su ürünlerinin daha çok dondurulmuş ya da soğutulmuş şekilde tüketime sunulmasını artırmaktadır. Taze tüketim dışında su ürünleri alanında konserve balık sanayinde başlıca hamsi, midye, sardalya, orkinos, deniz salyangozu gibi ürünler işlenebilmektedir.

26. Samsun İlinde Su Ürünlerinin Pazarlanması

Samsun İlinde avlanan ve üretilen su ürünleri üretildikten sonra çoğunluğu doğrudan tüketilmekte ancak bir kısmı işlenmektedir. İşleme hizmeti ile ürüne katma değer kazandırılmakta, üretimdeki fazlalık önlenmektedir. Bu hizmet bizzat işletmede olabildiği gibi, pazarlama sistemi içinde işletmelerden uzaktaki işleme yerlerinde olabilmektedir. Örneğin; Samsun ve civarında avlanan balıklar genelde işlenmek için

(balık unu ve balık yağı) Samsun ve Sinop'ta bulunan işletmelere götürülmektedir.

Su ürünleri işletmelerinde, bölgemizde hammaddenin yetersizliği ve kalite eksikliği nedeniyle kapasite kullanım oranlarında düşüktür. Bu durum işletmelerin verimli çalışmalarını da engellemektedir. Bu durumun başlıca sebebi Karadeniz kıyısı olan ülkelerin av baskısı altında olan bu nedenle üretim miktarlarını daha fazla artırma imkânı olmayan bir denizdir. Diğer denizlerin verimi ise düşük olduğu için toplam üretime etkileri azdır. Sonuç olarak üretimi artırmak için balık yetiştiriciliğine yönelmek gerekmektedir. Bölge balıkçıları genelde Rusya ve komşu ülkelere avlanmaya gitmektedirler. Ancak ülkeler arasındaki uluslararası anlaşmaya uygun olamayan problemlerle karşılaşmaları su ürünleri balıkçılığının bölgede gelişmemesine neden olmaktadır. Bu yüzden Karadeniz kıyı şehirlerinde balıkçılığın gelişmesi Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin ortak politika uygulamalarına bağlıdır.

Samsun ilinde su ürünleri işletmeciliği konusunda faaliyet gösteren işletmeler mevcut dur. Bu işletmelerde ağırlıklı olarak hamsi, kara ve deniz salyangoz eti işlenip AB ülkelerine, Japonya, Kore ve Çin gibi ülkelere pazarlanmaktadır. Ülkemizde olduğu gibi Samsun'da da su ürünlerine dayalı endüstrinin, zamanında yeter miktarda hammaddeyi oluşturan balık ve diğer ürünleri bulmada güçlüklerle karşılaştığı bilinmektedir.

Samsun ili 15 m'den büyük 125 adet balıkçı gemisi, 5 adet balıkçı barınağı ile su ürünleri sektöründe adından söz ettirmektedir. Samsun ilinde su ürünleri işletmeciliği konusunda faaliyet gösteren işletmeler mevcut dur. Bu işletmelerde ağırlıklı olarak hamsi, kara ve deniz salyangoz eti işlenip AB ülkelerine, Japonya, Kore ve Çin gibi ülkelere pazarlanmaktadır. İlimizde 8 adet Su Ürünleri İşleme Tesisi mevcuttur. Bunlardan 6 adeti ihracat iznine sahiptir. Samsun'dan Belçika'ya alabalık füme, Almanya'ya alabalık havyar, Gürcistan'a taze baliketi, Kore ve Çin'e deniz salyangozu eti ihracat edilmektedir. Son zamanlarda Samsun'dan Avrupa Birliği ülkelerine ihracat iznine sahip firmalarca su ürünleri ihracatı gerçekleştirilmektedir. Başta Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg ağırlıklı olarak ihracat yapılan ülkelerdir. Ağırlıklı olarak Marine Hamsi, Füme Hamsi ihraç edilmekte. 2015 Yılında Samsun'un su ürünleri ihracatı 5.617.263 \$ gerçekleşmiştir.

Su ürünleri sanayinde ham ürün işlendikten, dondurulduktan ya da paketlenildikten sonra özelliklerinin bozulmadan tüketiciye ulaştırılması gıda güvenliği açısından gereklidir. Üründe bozulma başladıktan sonra, geriye dönüş söz konusu olmamaktadır. İlimizde yapılan incelemelerde işlenmiş su ürünlerinde ambalaj kullanıldığı görülmekte iken, taze ürünler pazarda çoğunlukla döküm halinde ambalajsız olarak satılmaktadır. Su

ürünlerinin üretimden tüketime kadar geçen aşamalarda bozulmadan korunabilmesi için soğuk zincirin sorunsuz olarak kurulması gerekmektedir. Dondurulmuş su ürünleri taşımasında soğutuculu araçlar kullanılmaktadır, yani işlenmiş ürünlerde taşımacılıkta teknolojiden yararlanılmaktadır. Samsun'daki işletmelerin piyasaya sürdükleri balıklar, doğrudan tüketiciye (taze veya restoranlarda pişirilerek), lokanta ve marketlere, perakendeci balık satıcılarına, balık haline, resmi kurumlara, işleme sanayisine pazarlanmaktadır. Bütün bunların yanında Samsun'da Gelişme potansiyeli taşıyan Su Ürünleri sektörünün çözüm bekleyen önemli sorunları vardır.

Dünyadaki genel duruma paralel olarak, bazı stoklarımızdaki tahribat nedeniyle su ürünleri avcılığımızda özellikle belli türlerde düşüşle birlikte dalgalı bir üretim değeri gözlenmiş, diğer taraftan da verilen desteklemelerle birlikte yetiştiricilik üretiminde önemli artışlar yaşanmıştır. Bu gelişmeler ışığında, balık stoklarının sürdürülebilirliğini temini için avcılıkta etkin kaynak yönetiminin sağlanması, yetiştiricilik üretiminin ise, çevresel sürdürülebilirliği gözeten bir şekilde artırılması ve çeşitlendirilmesi temel öncelikler olarak ortaya çıkmaktadır.

27. Kaynaklar

1. T.C. Kalkınma bakanlığı 10. Kalkınma Planı, 2014-2018, Su Ürünleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu, ANKARA 2014.
2. Samsun rekabet analizi raporu2011
3. TÜİK Su ürünleri istatistikleri 2016
4. Gıda Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü Su Ürünleri İstatistikleri 2017
5. Karadeniz'de Büyük Alabalık Yetiştiriciliği sempozyum notları. 18 Ağustos 2017 SAMSUN.